

De Pandemie van het Rechts- Nationalisme

De Wereldwijde Waan van de
“Alternatieve Feiten” en het
“Fake News”

De Pandemie van het Rechts- Nationalisme

De Wereldwijde Waan van de
“Alternatieve Feiten” en het
“Fake News”

Carl Deneef

Dankbetuiging: Grote erkentelijkheid gaat naar Maryline die me steeds publicaties en kritische opmerkingen bezorgde uit hoeken die ikzelf niet onderzocht en die van groot nut zijn geweest voor de realisatie van dit werk.

Schrijver: Carl Deneff

December 2017

Coverontwerp: Eigen ontwerp via Brave New Books website

Foto door Natalie Deneff

ISBN: 9789402166507

© Carl Deneff

Inhoudstafel

Voorwoord	9
Deel 1: Rechts-nationalisme en populisme in België	
Historiek	18
De natiestaat en nationalisme	20
De liberale democratische staat	33
Neonationalisme	38
Vlaams-nationalisme	39
De rechtse ideologie	43
Het populisme	45
Het rechts-populisme van het VB en de NVA	48
Het anti-Islam discours van het VB en de NVA	50
Het 'Law and Order' discours van de NVA en het VB	66
De aversie van de NVA voor Links	76
De NVA en de waanwereld van de "alternatieve feiten"	82
Het rechtse economisch discours van de NVA	88
Deel 2: Rechts-nationalisme en barbarij in de Verenigde Staten onder Trump	
De 'alt-right' en de blanke suprematie	95
De nieuwe orde: liegen, 'fake news' en 'Alternatieve feiten'	107
De show van ondoordachte decreten ('executive orders')	114
Belastingvermindering voor de rijken	131
De drive van het narcisme	132
De verrassende achterban	136
De groeiende oppositie	138
De kruisraketten in Syrië	145
De 'mother of all bombs' in Afghanistan	156
Ontslag van James B. Comey	158
Geheime informatie gelekt aan Russische ambtenaren	161
'Speciale aanklager' Robert Mueller	163
Getuigenis van James Comey en Jeff Sessions	167
De rondrit naar Saoedi-Arabië, Israël en Europa	173
Loze beloften	177
Weg met het Klimaatakkoord en beschermde natuurgebieden	178
Weg met de ontspanning tussen de VS en Cuba	182
Weg met het Mondiaal Pakt voor Migratie	185
Terug naar Benito Mussolini?	185
Chaos in het Witte Huis	196
Toespraak tot de Verenigde Naties	198
Het 'nucleair nationalisme' van Noord-Korea	201

Deel 3: Rechts-nationalisme en autoritarisme: een pandemie in de wereld

Rechts en Extreemrechts in Europa	210
Brexit	214
Vertwijfeld Europa	218
Recep Tayyip Erdogan	223
Vladimir Poetin	227
Rodrigo Duterte	228
Benjamin Netanyahu	230
Besluiten	237
Referenties	249

Lijst van afkortingen

ABC: American Broadcasting Company
ACA: Affordable Care Act (Obamacare)
AFC: America First Council
AfD: Alternative für Deutschland
AHCA: American Health Care Act
AKP: Justice and Development Party (Turkey)
ASEAN: Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties
CD&V: Christendemocratisch & Vlaams
CDU: Christelijk Democratische Unie van Duitsland
CHP: Republican People's Party (Turkey)
CIA: Central Intelligence Agency
CNBC: Consumer News and Business Channel (VS)
CNN: Cable News Network (VS)
CO₂: Koolstofdioxide
CSU: Christelijke Sociale Unie van Duitsland
Die Linke: De linkse partij in Duitsland (die Linkspartei)
EPA: Environmental Protection Agency
EU: Europese Unie
EVRM: Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens
FBI: Federal Bureau of Investigation
FN: Front Nationale (Frankrijk)
GAS: Gemeentelijke Administratieve Sancties
GDP: Gross domestic product (economie)
GOP: Grand Old Party
ICT: Information and communications technology
IMF: Internationaal monetair fonds
ISIS: Islamitische Staat
KMO: Kleine of middelgrote onderneming
MIT: Massachusetts Institute of Technology
MR: Mouvement Réformateur (België)
MSNBC: Microsoft Network and NBC
NATO: North Atlantic Treaty Organisation
NAVO: Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NBC: National Broadcasting Company
NSA: National Security Agency
NVA: Nieuw-Vlaamse Alliantie (België)
OCMW: Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OPCW: Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons'
PiS: Recht en Rechtvaardigheid partij (Polen)
PKK: Koerdische Arbeiders Partij (Turkije)
PP: Partido Popular
PS: Parti Socialiste (België)
PTB/PVDA+: Parti du Travail de Belgique/Partij van de Arbeid + (België)
PvdA: Partij van de arbeid (Nederland)

PVV: Partij van de vrijheid (Nederland)
RCEP: Regional Comprehensive Economic Partnership
RVA: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
SPD: Sociaaldemocratische Partij van Duitsland
TPP: Trans Pacific Partnership
U.C. Berkeley: University of California at Berkeley
UGent: Universiteit Gent
UKIP: UK Independence Party
UN: United Nations
VB: Vlaams Belang (België)
VK: Verenigd Koninkrijk
VLD: Open Vlaamse Liberalen en Democraten (België)
VN: Verenigde Naties
VS: Verenigde Staten van Amerika
VVD: Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (Nederland)
Vzw: Vereniging zonder winstoogmerk

Voorwoord

In mijn laatste jaar middelbare school, einde van de jaren vijftig van vorige eeuw, nam ik deel aan een opiniepeiling. Ik bleek liberaal-conservatief te zijn. Eén van de vragen in die opiniepeiling is mij steeds bijgebleven: of het al dan niet verantwoord was dat de Amerikanen in augustus 1945 de atoombom inzetten op Hiroshima en Nagasaki, die 200,000 Japanse burgers in één klap het leven ontnam en de twee steden volledig verwoestten. Ik liet me toen leiden door het argument, opgedrongen door de overwinnaar van de tweede wereldoorlog, de Verenigde Staten van America (VS), dat er zonder het gebruik van de atoombom veel meer slachtoffers zouden gevallen zijn en de oorlog langer zou geduurd hebben. Maar vijf jaar later voerden de VS samen met Zuid-Korea en de Verenigde Naties (VN) al terug oorlog tegen Noord-Korea, legden het land volledig in puin door massale bombardementen en overwogen zelfs de atoombom terug in te zetten. Toch liep die oorlog uit op een patstelling en is er vandaag nog steeds geen vredesverdrag.

De combinatie van de dood van mijn vader in 1961 en de studentenrevoltes tijdens de jaren 60 brachten een ware omwenteling in mijn leven. Het paternalistisch gezag en de dogma's taanden weg, eerst bij enkelen daarna bij velen. De God van het Christendom was niet langer 'almachtig', niet 'oneindig goed' en niet meer 'alomtegenwoordig'. Een periode van zelfbewustwording, zelfbevrijding en ontvoogding van jongeren brak aan, die het dwangmatige en onvrije denken van voordien vaarwelzegde. Er bestond toen in de Westerse wereld opvallend veel hoop op een betere toekomst, een toekomst waar echte vrijheid en authenticiteit centraal stonden. Die hoop werd aangescherpt door de Amerikaanse President John F. Kennedy, door Martin Luther King Jr., door revolutionairen zoals Fidel Castro en Che Guevara, door Nelson Mandela, door Harry Belafonte, de Beatles, de Rolling Stones en door vele andere gekende en minder gekende mensen.

Maar is de Westerse wereld er uiteindelijk beter op geworden? Voor mij zeker. Ik had het geluk van geboren te worden uit hoogopgeleide ouders, die me voor

die tijd een goede opvoeding gaven en die in mij de fascinatie voor het wetenschappelijk onderzoek deden ontluiken. Tijdens de jaren die volgden, werd mijn blik meer en meer verplaatst van de conservatieve achtergrond van mijn jeugd naar wat mensen echt vrij en autonoom maakt. Dat kon alleen door open te staan voor andersdenkenden. Het gebeurde niet plots maar besloeg jaren, zelfs decennia. Blijven stilstaan kon ik niet, ik wilde een progressief leven. De atoombommen op Hiroshima en Nagasaki werden voor mij het gruwelijkste dat de beschaafde wereld ooit had gedaan en voorspelden eigenlijk wat het Westen in werkelijkheid zou worden: een wereld waarin vrijheid, gelijkheid en solidariteit vooral leuzen waren in dienst van de hegemonie van de VS. De Westerse wereld werd een wereld van kansen voor enkelen maar niet voor de velen. De oorlog in Korea ging over in de oorlogen in Vietnam, Laos en Cambodja van 1955 tot 1975. Ze werden opgedrongen door de VS, die een kruistocht tegen het communisme voerden, maar die uiteindelijk die oorlogen smadelijk zouden verliezen. De CIA vernietigde linkse progressieve regeringen in het Midden-Oosten en Zuid-Amerika. Richard Nixon moest in 1974 aftreden als VS-President door het Watergate schandaal en zijn pogingen om de rechtspraak te belemmeren.

Gedurende de jaren 80-90 heb ik veel geleerd van mijn kinderen, wat mij voorbereidde op wat later komen zou. Ik leerde over de zure regen en de vernietigende werking ervan op coniferen. Samen met hen werd ik stilaan bewust van het belang van de ecologische imperatieven van de planeet aarde, toen verdedigd door de partij Agalev (Anders gaan leven). Na de implosie van de Sovjet-Unie in 1991, die het Westen als 'trionfator' op het communisme overmoedig maakte, kwamen de VS-geleide oorlogen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Sommige zijn nu al bijna 30 jaar aan de gang en bieden nog steeds geen uitzicht op een menswaardige oplossing. De vroegere kolonialistische uitbuiting door Westerse landen en de *Axis of Evil* retoriek van VS-President Georges W. Bush na de 9/11 aanval op de Twin Towers in New York, werden de oorsprong van de haat en het terrorisme van vandaag tegen het imperialisme van het Westen. De spontane Arabische lentes in 2011 werden in de kiem gesmoord en de daaruit ontstane oorlogen dreven miljoenen mensen op de vlucht. Nu het Midden-Oosten en Noord-Afrika door de Westerse alliantie aan

flarden werden geschoten en de door de VS gestuurde drones vele burgerslachtoffers maakten, is het herstelwerk nagenoeg nihil, en zelfs niet echt gewild. Voor het Westen is er maar één bedoeling: de hegemonie van de VS in de wereld in stand houden, de oliestromen veiligstellen en zich van de lokale bevolking niet veel aantrekken. Dat leerde ik tot op vandaag vaststellen en bezorgde mij een grote desillusie in de huidige vorm van het zogenaamde westers leiderschap.

In 2007 eindigde mijn wetenschappelijke carrière en de aanpassing aan dat nieuwe leven was moeilijk. Oude demonen doemden weer op. Gelukkig kwamen toen enkele nieuwe mensen opdagen, mijn schoonzoons en schoondochters, met elk hun eigen sterktes. Melissa bracht me in contact met de mariene microbiologie en de microplastics, waar ik tot dan niets over gehoord had. Massale hoeveelheden door de mens vervaardigde plastic zijn terechtgekomen in de oceanen, meren en rivieren, 10 maal meer in massa dan de totale menselijke biomassa (1). Ze worden een existentiële bedreiging. Microplastic deeltjes zijn terug te vinden in dieren en mensen zonder men weet welke de gevolgen zijn voor de gezondheid. Vanaf 2012 werd ik mij ten volle bewust van de opwarming van de aarde die alarmerend werd door de steeds stijgende verbranding van fossiele brandstoffen en de kaalslag van bossen en wouden voor de landbouw. Wetenschappers toonden aan dat, als we geen alternatieve bronnen van energieproductie zouden ontwikkelen, de planeet in vele gebieden onbewoonbaar zou worden tegen het einde van de 21ste eeuw. De verloedering van het milieu werd met de jaren erger en begon de gezondheid te ondermijnen. De pollutie door de massale uitstoot van broeikasgassen en de chemische industrie en de versnijding van het landschap ondermijnen de biodiversiteit. De catastrofale impact van de klimaatverandering trof me dermate dat ik mij voluit inzette om deze problematiek grondig te begrijpen en ze in mijn onmiddellijke omgeving te laten horen. Nog andere levensgevaarlijke milieuproblemen meldden zich aan, zoals de fenomenale vleesproductie en de wijze waarop dat gebeurt: dieren leven in te kleine behuizing en produceren massale hoeveelheden van de broeikasgassen CO₂ en methaan. In de veeteelt worden antibiotica massaal gebruikt om groei te stimuleren en infecties te voorkomen, waardoor resistentie sneller ontwikkelt dan we nieuwe antibiotica kunnen

maken (2). Dat verhoogt het risico op het uitbreken van pandemieën, waartegen we niets zouden kunnen doen.

Aangezien de eerste slachtoffers van de klimaatverandering zullen voorkomen in die landen die het minst hebben bijgedragen tot de productie van broeikasgassen en de opwarming, werd ik de laatste jaren ook getroffen door de inherente onrechtvaardigheid die met de impacts van de klimaatopwarming geassocieerd is. Dat temperde mijn illusies in de VS, die niet alleen een van de grootste vervuilers zijn geweest maar nog steeds, tegen de wetenschappelijke consensus in, een groot aantal ontkenners van de klimaatverandering tellen. Vooral sinds het rechts-nationalistisch bestuur van President Donald Trump, besepte ik dat de wereld vandaag uiterst gevaarlijk aan het worden was: een wereld die zichzelf potentieel kan vernietigen niet alleen door de nakende impacts van de opwarming maar bovendien ook door de bedreiging van de nucleaire bewapening en het roekeloze imperialisme van de VS.

De belangrijkste bekommernis van de VS is niet het brengen van democratie zoals ze zelf beweren, maar het blijven behouden van hun heerschappij over de wereld. In 2015 hadden ze 800 buitenlandse legerbases in 70 verschillende landen, terwijl Rusland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk (VK) tezamen slechts 30. Prijskaartje voor de VS: \$100 miljard en in oorlogszones \$200 miljard per jaar (3). Toen Mikhail Gorbachev bij de implosie van de Sovjet-Unie voorstelde om een Internationaal Veiligheidssysteem op te bouwen voor gans Eurazië op basis van coöperatieve integratie zonder militaire blokken en waarbij Duitsland zou kunnen herenigen op voorwaarde dat er geen uitbreiding van de NAVO naar het Oosten zou gebeuren, stemden de VS er eerst mee in, maar omdat er geen geschreven document werd opgemaakt, herenigde Duitsland en werd de NAVO toch uitgebreid naar het Oosten. De woorden van Gorbachev liegen er niet om: *“The Americans promised that NATO wouldn't move beyond the boundaries of Germany after the Cold War but now half of central and eastern Europe are members, so what happened to their promises? It shows they cannot be trusted”* (4). Dat is een grote waarheid, want wat gebeurde er nadien? Raketafweersystemen werden geïnstalleerd in Roemenië tijdens de Obama-jaren, onder het mom van Europa te beschermen tegen niet-bestaande aanvallen

vanuit Iran, maar in werkelijkheid om Rusland af te schrikken (5). Rusland herbegon een nieuwe wapenwedloop, wat dan weer aanzette tot verhoging van NAVO-aanwezigheid in Oost-Europese landen (6). De nucleaire bedreiging is vandaag groter dan tijdens de Koude Oorlog en langs alle zijden wordt er naar hartenlust geprovoceerd (7). Het gevaar komt niet zozeer uit Noord-Korea dan wel uit Israël, dat door massale steun uit de VS een honderdtal nucleaire bommen ter beschikking zou hebben, maar weigert zijn nucleaire uitrusting openbaar te maken. Het land heeft het non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend en wordt dus niet gecontroleerd door het Internationaal Atoom Energie Agentschap van de VN (8). Alleen de VS hebben hun kernwapens verspreid over de ganse aardbol en ondersteunen India voor de ontwikkeling van kernwapens (9). Terwijl de VS Iran reeds decennia isoleren met economische sancties, was er tijdens het bewind van President Obama een relaxatie ontstaan over het nucleaire programma van het land, maar dat wordt nu teruggedraaid door President Trump. Denk aan de recente bedreigingen en spierballengerol van Trump tegen Noord-Korea en Iran. Een andere reeks feiten die het imperialisme van de VS illustreert zijn de oorlogen in Zuidoost-Azië, het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Denk aan wat er gebeurde met Saddam Hoessein en Muammar Gaddafi (10). Die waren weliswaar dictators, maar de toestand nu is vele malen erger dan voordien, omdat die landen na de oorlogen aan hun lot werden overgelaten. Anderzijds worden nieuwe soorten wapens aangevoerd, zoals cyber weapons (11). De VS organiseerden cyberaanvallen op Iran en bespieden elektronisch via de National Security Agency ook Europese landen, maar maakten er een grote zaak van als Rusland cyberaanvallen uitvoerde op de VS. Al wie er maar aan denkt zich tegen de VS te verzetten wordt weggezet als terrorist.

Ondertussen wordt er door rechts-nationalisten gepropageerd dat 'onze Westerse waarden boven alle andere waarden staan', maar blijft een echte menselijke boodschap achterwege. Onze Westerse wereld teert op de uitbating van de rest van de wereld en leeft bovendien boven zijn stand. Iedereen moet meewerken aan het onderhouden van die uitbating en aan de mateloze en gewetenloze consumptie, want *'there is no alternative'*. Het kapitalistisch economisch systeem van vandaag is een verder stadium van dat van de 19^{de}

eeuw: een materialistisch systeem zonder ethiek, waar kapitaalkrachtigen zichzelf gewetenloos tot machtige en autocratische corporatistische heersers hebben gemaakt, dat steeds uitmond in crisis en ineenstorting maar zich steeds weet te redden zonder zich te bekommeren over het lot van de mens die werkloos werd. Zo'n wild kapitalisme scheidt onrechtvaardigheid en ongelijkheid van kansen en een kleine groep rijken wordt steeds rijker. De extreme liberalisering van de vrije markt en de deregulatie van het staatstoezicht vanaf de jaren 80 verzwakten regulerende mechanismen van herverdeling van de rijkdom (10). Het opgevoerde pseudo ideaal is 'hebben', niet 'zijn'. Wie belang hecht aan 'zijn' zoekt in de eerste plaats naar inzicht, naar verbetering en naar kennis bevorderen voor iedereen. Wie het leven ziet als hebben, dwarsboomt gewoonweg de goede dingen die de mensheid heeft verwezenlijkt. Wie leugens inpakt en als waarheid verkoopt, wie de eigen cultuur als beter aanziet en de diversiteit tussen mensen als waarde verwerpt, wie een 'wij-zij' tweespalt creëert, wie overal terroristen ziet en vluchtelingen buiten houdt onder het mom dat ze een bedreiging vormen voor de zelf-geproclameerde superioriteit, wie met landen die de mensenrechten schenden overeenkomsten maakt om migratie tegen te houden en wie onverschillig blijft voor wat er zich in de wereld afspeelt, creëert een hopeloze toekomst, die alleen kan blijven bestaan door autoritaire repressie en haatpropaganda tegen al wie progressief is. Dat is de wereld waar we vandaag in leven. De hoop van de jaren 60 en de 'grote verhalen van eertijds' zijn verdwenen onder het toxische stof van het kapitalistisch materialisme. De dogma's zijn teruggekeerd onder vorm van inhoudsloze slogans zoals 'eigen volk eerst', 'Nederland weer van ons', 'la France pour les Français', 'America first', 'Heil Trump', 'grenzen dicht'. Meer en meer stemmen kweken discriminatie, racisme en xenofobie aan en vergoelijken het als uitingen van de eigen identiteit.

Rechts-nationalisme wordt de laatste jaren als hét oplosmiddel voor de problemen in de wereld doorgedrukt, maar het discours is slinks (leep, vals, geniepig), misleidend en inhoudsloos. Het verschijnsel is mondiaal, zodat men kan spreken over een pandemie. Rechtse politieke machthebbers verliezen hun moreel gezag en geloofwaardigheid door kleinigheden en onbenulligheden als grote verwezenlijkingen voor te stellen. Misleiding en onwaarheden worden de leidraad van het discours, terwijl er structureel steeds minder inzet bestaat om

de fundamenteel humane grondrechten te garanderen voor iedereen. Rechts demoniseert linkse partijen en zet ze weg als het restafval van de 20ste eeuw. In Vlaanderen is te zien hoe de partijen Vlaams Belang (VB) en de Nieuwe-Vlaamse Alliantie (NVA) een autoritair bewind opbouwen en een wij-zij tweespalt scheppen. In wezen willen beide partijen hetzelfde bereiken: de samenleving polariseren, vreemdelingen stigmatiseren, de Vlaamse tradities herstellen en stiekem de gegoede klasse beschermen. Het rechts-nationalistisch discours van de NVA en het VB is in versterkte vorm terug te vinden bij Donald Trump in de VS en bij meerdere rechtse en extreemrechtse en nationalistische leiders in andere landen, zoals Vladimir Poetin in Rusland, Recep Tayyip Erdoğan in Turkije, Abdel Fattah el-Sisi in Egypte, Rodrigo Duterte in de Filippijnen, Benjamin Netanyahu in Israël, Nigel Farage, Boris Johnson en Theresa May in het Verenigd Koninkrijk (VK), Jaroslaw Kaczynski in Polen, Marine Le Pen in Frankrijk, Geert Wilders in Nederland, Norbert Hofer in Oostenrijk, Viktor Orbán in Hongarije, Miloš Zeman in Tsjechië (links populistisch en anti-migratie), de Deense Volkspartij in Denemarken, de Slovaakse Nationale partij in Slovaakse Republiek en Mariano Rajoy in Spanje. Rechts-nationalisme is geen oplossing, het verwijst naar een opgezet romantisch verleden en probeert de liberale democratie en de open samenleving te ondermijnen. Wat de huidige evolutie zo angstaanjagend maakt is dat de waarheid vervangen wordt door “*alternatieve feiten*” en “*fake news*”, op een duidelijke of listige verborgen wijze voorgesteld.

Toch zijn de vroegere revoltes niet dood. Ze zijn opgenomen in het progressief verschijnsel van ‘civilisatie’, die mensen uiteindelijk ‘beschaafder’ maakt. Dat kan alleen verwezenlijkt worden door een democratisch bestuursstelsel en wetenschappelijk onderwijs, die een rechtvaardigere samenleving en de hoop op een betere toekomst hooghouden. De huidige opmars van het rechts-nationalisme brengt het democratisch proces en de progressie naar meer menswaardigheid in groot gevaar. Veel strijd zal nodig zijn om rechtvaardigheid en hoop te doen toenemen, maar in echte liberale democratieën met voldoende collectivisme en regulatie kan die strijd gewonnen worden. Er zullen steeds dissidenten zijn die nadenken en proberen weerstand te bieden aan de krachten van de neerwaartse bewegingen, de macht van het eigen gelijk en het grote geld. Jill Stein, Bernie Sanders, Elisabeth Warren in de VS, Angela Merkel in Duitsland,

Justin Trudeau in Canada, Jesse Klaver in Nederland en Emmanuel Macron in Frankrijk, zijn zulke figuren. Geweldloze burgerinitiatieven (grassroots movements), spontane protesten en anarchistische bewegingen zijn de huidige vormen van verzet maar ook van een nieuwe soort samenleving. Ze tonen de steeds stijgende solidariteit aan tussen mensen. Deze evolutie toont de fundamentele goede intenties van mensen. We staan vandaag op een kantelmoment in de geschiedenis. Er is geld genoeg, laat ons allen wat minder werken en de winst rechtvaardig verdelen. De tijd van de imperia is voorbij. Vrije coöperatieve associaties tussen individuen, binnen en tussen steden maken het succes van de toekomst.

De wereld veranderde fundamenteel in de jaren 60. Ik ben zeer dankbaar dat ik deze evolutie heb kunnen meemaken. Het bracht een ware bevrijding van dwang en dogma's. De jaren 80 legden de basis voor mijn ecologische gevoeligheid en in de 21ste eeuw ontstond een wereld die wankelt op de rand van de afgrond, een wereld die leeft van jobs, jobs, jobs en eeuwige materiële groei met de zweep in de hand om iedereen naar het werk te dwingen. Die wereld geeft alleen existentiële angst en psychisch lijden, zeker geen echte vrijheid. Die angst kan beheerst worden door die wereld te analyseren. In dit werk geef ik daarom een overzicht van de hedendaagse wereldwijde aanval van rechts-nationalisten op de liberale rechtstaat. Mijn aandacht gaat naar de krachten die de verschillen tussen mensen misbruiken om hen tegen elkaar op te zetten, die defensieve tendensen in mensen aanwenden om hen te polariseren en die mensen misleiden door hen op slinkse wijze onwaarheden voor te houden en het verleden voor te stellen om de eigen identiteit een nieuw kleedje te geven. Zulke attitudes leiden de aandacht af van het echte gevaar: de destructie van de eigen soort. Niemand kan hier onverschillig voor blijven en zich troosten met sussende woorden, zoals "er zijn alle soorten mensen, dominerende en volgzaam, goede en slechte, rechtse en linkse, sluwe en naïeve, altruïsten en egoïsten, rijken en armen, laat ons maar berusten in onze tradities, bezittingen en rituelen en niet te veel veranderen". Om de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen te verzekeren moet er nagedacht worden over het heden en niet teruggegaan worden naar een romantisch verleden en nationale grenzen.

Deel 1

Rechts-nationalisme en Populisme in België

De laatste jaren staat de liberale rechtstaat onder spanning door de plotse opmars van rechts-nationalisme en populisme. Er is een toenemende inwijking uit Moslimlanden van mensen die vluchten voor oorlog of een beter leven zoeken in onze streken. Hierdoor verhoogt de angst voor vreemdelingen of worden xenofobe gedachten opgedrongen door het discours van nationalistische partijen, er komen aanslagen voor tegen het Westers welvaart model, dat teert op de uitbating van arme en minder ontwikkelde landen, er is stijgende onzekerheid bij mensen over de eigen identiteit, velen hebben de indruk dat zij niet meer meetellen in de beslissingen van de overheid, dat orde en wetten zullen onderuit gelopen worden door de nieuwkomers en dat nieuwkomers de eigen cultuur bedreigen. Anderzijds is er de klacht en de frustratie van migranten dat ze als tweede rang burgers worden aanzien, dat er weinig interesse voor hen wordt getoond en dat ze gediscrimineerd worden. Tenslotte is er de recente vaststelling dat Europa haar grenzen verlegt naar niet-Europese landen door afspraken te maken met lokale organisaties of onbetrouwbare overheden om vluchtelingen en migranten terug te sturen naar hun geboortestreek, hierbij volledig de ogen te sluitend voor de eigen verantwoordelijkheid in deze acties. Dat leidde tot het succes van partijen met een rechts-nationalistisch en populistisch discours. Dat deed centrum partijen naar rechts opschuiven en ondermijnt de liberale rechtstaat (1). Erger nog, machthebbers proberen systematisch leugen en schijn als waarheid te verkopen en vervagen hierdoor de morele standaarden.

Historiek

In België is het rechtse discours vooral gehouden door de partijen Vlaams Belang (VB) en de Nieuw-Vlaamse Alliantie (NVA). Het VB ontstond in 1978 door fusie van twee extremistische splintergroepen van de Volksunie (opgericht in 1954), de Vlaamse Nationale Partij (VNP) van Karel Dillen en de Vlaamse Volks Partij van Lode Claes die beide de onafhankelijkheid van Vlaanderen eisten (2). Karel Dillen werd voorzitter voor het leven. De partij rekruteerde uit verschillende bewegingen, zoals het Taal Actie Komitee (TAK), de Vlaamse Militanten Orde (VMO) en Were Di. De bedoelingen van die mensen waren terecht maar de beweging evolueerde naar meer extreem gedachtengoed. Tussen 1978 en 2004 noemde het VB het Vlaams Blok (VBlok), een benaming die verdween na een veroordeling van de partij voor racisme en discriminatie in 2004 (3). Vanaf 1983 begon het VBlok uiterst negatief te focussen op de immigratie uit niet-Europese landen. De grote doorbraak kwam er in 1988, toen het VBlok in Antwerpen 17.7% van de stemmen behaalde. Het *'cordon sanitaire'*, bedoeld om het VBlok te isoleren en deelname aan de regering te beletten, dateert van 1989 en is vandaag nog steeds operatief. In de algemene verkiezingen van 1991 behaalde het VBlok tegen de verwachtingen in een grote overwinning in het Vlaams landsgedeelte ('Zwarte Zondag'), wat neerkwam op 6.6 % van de stemmen in het federale parlement. Dat aandeel steeg nog verder tot 12 % in 2007. Het behaalde meer dan 33 % van de stemmen in Antwerpen in 2006. In 2014 zakte de score in het federale parlement tot 3.7%.

De NVA ontstond in 2001 uit de rechtse flank van de partij Volksunie (4). De linkerflank leverde 'Spirit' en de sociaalliberale partij (SLP). Spirit fuseerde uiteindelijk met de Socialistische Partij Anders (SP.A) en SLP met de Groene partij Groen/Ecolo. Tussen 2004 en 2007 vormde de NVA een kartel met de CD&V. In 2010 behaalde de partij in de federale verkiezingen 13.1% van de stemmen (5). In de federale verkiezingen van 2014 werd de NVA met 20.3 % van de stemmen de grootste partij van het land, terwijl ze in 2003 amper 4.9 % van de stemmen haalde. In de federale regeringsvorming van 2014 was er echter een democratisch deficit. Het evenwicht tussen het Vlaamse en Franstalige

landsgedeelte was totaal zoek. Participatie van linkse partijen – SP.A, Parti Socialiste (PS), Groen/Ecolo en het radicaal linkse Parti du Travail de Belgique/Partij van de Arbeid (PTB/PVDA+) –, en van de Franstalige centrumpartij CDH (Centre Démocrate Humaniste) werd gemeden. België kende daardoor een asymmetrische federale regering wat een grote winst voor Rechts (NVA, Open Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) en de Franstalige Mouvement Réformateur (MR)) met een weinig machtige centrumpartij, de CD&V (de partij Christendemocratisch & Vlaams). De NVA haalde haar succes vooral van de stemmen van mensen die overliepen vanuit de extreemrechtse partij Vlaams Belang (VB), met een diepe terugval van het VB tot gevolg. Gewezen mandatarissen van het VB werden door de NVA met open armen ontvangen. De NVA was zelfs actief aan het hengelen om deze mandatarissen in haar kamp te krijgen (6). Aangezien mensen niet snel fundamenteel veranderen was de stempel van de NVA al van den beginne rechts tot extreemrechts.

Zowel de snelle opkomst van het VB in 1991 als die van de NVA in 2010 is wellicht te danken aan het feit dat de rechtse ideologie complex is; ze heeft te maken met nationalisme, conservatisme, anti-establishment, top-down gezagsstructuur (command and control), 'Law and Order' discours en een sterke tendens tot uitsluiting van vreemden. Daardoor verzamelt de partij meerdere stromingen. Zoals verder zal worden uiteengezet, is de aangroei van Rechts, met gelijktijdig een verzwakking van de sociaaldemocratie, een symptoom dat zich ook elders in de wereld voordoet (zie Deel 3, "Rechts-nationalisme en autoritarisme in de wereld"). Vooral omdat ze wereldwijd gelijktijdig voorkomt, is deze evolutie verontrustend. De plotse ontwikkeling van de NVA toont analogieën met de onverwachte overwinning van Donald Trump als President van de VS. Wie naar Trump kijkt ziet een gelijklopend proces voorkomen bij diverse (extreem)rechtse partijen in Europa (zie Deel 3). Het ziet ernaar uit dat het virus van het rechtse gedachtegoed zich verspreidt als een pandemie.

De natiestaat en nationalisme

De mens heeft ondervonden dat hij op zichzelf niet kan overleven en zoekt daarom verbondenheid met anderen in de samenleving. In het verre verleden verdeelden mensen de taken en streefden gemeenschappelijke belangen na om als groep te overleven. In groep leven verhoogde de overlevingskans. Jongeren leerden van ouderen en er ontstond een traditie. Maar hoe groter de groep werd, hoe moeilijker het werd om iedereen nog te kennen en banden te kweken. Wanneer een groep heel groot werd zijn mensen stilaan tot een volk uitgegroeid en ervaren ze zichzelf als ingebed in en verbonden met dat volk. Mensen aanzagen anderen als een ingebeelde gemeenschap waar ze zich thuis voelden. Er ontstond een nood aan stabiliteit en eenheid, en wie daarvoor zorgde werd de heerser die zijn gezag dan opbouwde door dat gezag te ontleen aan een (de) God(en). Maar veel van die heersers waren die naam niet waardig. Al vlug ontaarde dat systeem in absolute heerschappij.

De sociale structuur in de ingebeelde gemeenschap was aanvankelijk gebouwd rond één taal, één volk en één heerser. Degenen die daarbuiten leefden waren de barbaren. Vanaf de Verlichting was het concept van een heersende vorst die alle macht had (zoals in het ancien régime in Frankrijk) niet langer houdbaar. Het gezag werd gelegd in de staat. Het beheer van de staat beruste bij de gekozen afgevaardigden van het volk. Zij maakten de wetten en gaven bescherming. Het concept van scheiding der machten (uitvoerende, wetgevende en gerechtelijke macht) ontstond alsmede de fundamentele concepten van vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

Een staat is een politieke entiteit, terwijl een natie een culturele en/of etnische entiteit is. Een natiestaat verbindt de politieke entiteit van een staat met de culturele entiteit van een natie (6a). Uit die binding leidt de staat zijn legitimiteit voor regeren af. De term 'natiestaat' impliceert dat een staat ervoor heeft gekozen een specifieke culturele groep aan te nemen en te ondersteunen. Moderne natiestaten worden aanzien als gelijkwaardig aan elkaar met eigen soevereiniteit en onschendbaarheid. De natiestaat wil verenigen en voert daar

een actieve politiek rond. Om haar ondersteunende functie te kunnen waarmaken moet de natiestaat over voldoende economische middelen beschikken of door handel deze middelen invoeren. Buiten de natiestaat bestaan nog andere vormen van samenhang zoals de multinationale staat, stadstaat, imperium en confederatie. Een natiestaat heeft territoriale grenzen en de geografie van die grenzen zijn door conflicten gedurende de geschiedenis continu verlegd. Ten gevolge van grensverleggingen kwamen binnen een natiestaat echter meerdere groepen met diverse etnische afkomst, cultuur en taal terecht. De *territoriale integriteit* is daarom dikwijls in conflict geweest met het *zelfbeschikkingsrecht* van een volk, zijnde het onvervreemdbaar recht van een volk zichzelf te besturen en daartoe wetten op te stellen. Het zelfbeschikkingsrecht is vastgelegd in het charter van de VN en wordt als een fundamenteel recht beschouwd. Omdat de geschiedkundige context van grensvorming en verlegging erg verschillend is geweest van natie tot natie, heeft men geen vaste definitie gegeven van wie een volk is of wie kan afscheuren van een natiestaat en onafhankelijk worden (secessie). Er wordt over het algemeen aangenomen dat volkeren recht hebben op een onafhankelijke staat wanneer ze volgende kenmerken gemeen hebben: de wil om een volk te vormen, tradities en cultuur, etniciteit, historische banden en erfgoed, taal, religie, identiteitsgevoel of verwantschap, en gezamenlijk leed. Er zijn echter nog veel andere opvattingen voor en tegen secessie (6b).

Nationalisme is een politiek, sociaal en economisch mechanisme met als doel zelfbestuur te verkrijgen en te behouden over het thuisland. Het is gericht op het ontwikkelen en onderhouden van een nationale identiteit gebaseerd op gedeelde kenmerken zoals cultuur, taal, ras, religie, politieke doelen of een geloof in een gemeenschappelijke afkomst (7). Nationalisme is een essentieel element om de noodzakelijke sociale cohesie van een volk tot stand te brengen. De notie nationalisme kwam daarom tot stand samen met het ontstaan van de natiestaat rond het einde van de achttiende eeuw en evolueerde verder gedurende de 19de en 20ste eeuw.

Een natiestaat kan vandaag verschillende volkeren of etniciteiten omvatten, zolang elke deelgroep de wetten respecteert en zich gerespecteerd en aanvaard

voelt door de natiestaat. In een democratie moet de wil en de culturele eigenheid van die verschillende groepen binnen een natiestaat gerespecteerd worden. De natiestaat moet daarom die regio een vorm van gedecentraliseerd zelfbestuur geven, aangepast aan de specifieke cultuur en behoeften van de deelgroep(en). In den beginne werden de rechten van minderheidsgroepen in een natiestaat soms niet gerespecteerd, zoals het geval was voor de Bretoenen, de Elzassers en de Corsicanen in Frankrijk, de Schotten in het VK en de Basken en Catalanen in Spanje. Regio's kunnen een gedeeltelijk zelfbestuur krijgen of erkend worden als een apart gebied met bijzondere voordelen. De wereld ageert vandaag echter meer en meer in verbondenheid met anderen over de grenzen van de natiestaat. Binnen de huidige internationale context van liberalisering en mondialisering krimpt het belang van nationalisme. Toch viel de Joegoslavische Federatie in de laatste 25 jaar uiteen in de onafhankelijke natiestaten Slovenië, Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Servië, Montenegro en Kosovo. De tegenspraak tussen territoriale integriteit van de natiestaat en het zelfbeschikkingsrecht van cultureel verschillende groepen binnen het staatsterritorium is tot op vandaag nog steeds een oorzaak van conflicten over secessie (7a). Deze evolutie kon echter de wrijvingen tussen etnisch verschillende groepen, verschillende religies en culturen of verschillen in geschiedenis niet doen verdwijnen.

Vooraf in het huidige Catalonië hebben nationalistische gevoelens reeds jaren veel internationale aandacht gegenereerd. Ik weid er even over uit omdat ze vrij belangrijk zijn binnen de politieke contouren van de EU, omdat de verdragen in de EU geen rekening hebben gehouden met het ontstaan van nieuwe landen door secessie.

Het nationalisme in Catalonië

Na de dood van dictator Francisco Franco werd Spanje terug een democratie en in 1978 kreeg het land een nieuwe grondwet (7b). Sectie 2 van de grondwet zegt: *“De grondwet is gebaseerd op de onlosmakelijke eenheid van de Spaanse natie, het gemeenschappelijke en ondeelbare vaderland van alle Spanjaarden; het erkent en waarborgt het recht op zelfbestuur van de nationaliteiten en regio's waaruit het is samengesteld en de solidariteit tussen hen allen”* (7c). De Grondwet stelt dus Spanje voor als een eenheidsstaat samengesteld uit een conglomeraat van

‘autonome gemeenschappen’, maar zegt niet dat Spanje een federale staat is. Spanje telt 17 autonome gemeenschappen en twee stadsgemeenschappen. Sommige autonome gemeenschappen zijn ‘nationaliteiten’, andere zijn ‘historische regio’s,’ de rest zijn ‘regio’s’. De grondwet vertoont echter enkele ambiguïteiten. Ze legt de structuur van de staat niet precies op maar wil een *progressie* waarmaken in de statuten van autonome gemeenschappen in afzonderlijk overleg met deze gemeenschappen, ze zegt niets precies over het verschil tussen ‘natie’ en ‘nationaliteit’ en niets over welke gebieden ‘nationaliteiten’ en welke ‘regio’s’ zijn. Ze laat de statuten van gemeenschappen als een open-einde. De autonome gemeenschappen kunnen hun statuten uittekenen in samenspraak met het Spaans congres en de senaat en zijn over de jaren uitgebreid of teruggeschroefd. Ze zijn verre van identiek in alle gemeenschappen. De opbrengsten van de belastingen in een autonome gemeenschap worden fiftyfifty gedeeld met de centrale staat. Dit alles lokte een concurrentiestrijd uit tussen de gemeenschappen (7d). Alle autonome gemeenschappen hebben een parlement met een eigen executieve, gerechtelijke en wetgevende macht. Sectie 149 van de Grondwet bepaalt welke bevoegdheden ‘exclusief’ zijn voor de centrale overheid, welke ‘gemeenschappelijk’ zijn en welke ‘exclusief zijn voor de autonome gebieden’.

In 1979 stond meer dan 91% van de Catalaanse bevolking bij referendum (59.3% opkomst) achter de autonomie statuten van hun gebied. In de meeste autonome gemeenschappen voelen de mensen zich Spanjaard maar in Baskenland, Catalonië en Galicië bestaan er reeds lang sterke nationalistische tendensen, gebaseerd op historische en culturele verschillen en verschil in taal. In 2005, onder het bestuur van de sociaaldemocraat José Luis Zapatero (2004-2011), besliste het Catalaans parlement met 120 zetels voor en 15 tegen om de autonomie statuten uit te breiden, in akkoord met Zapatero. Het Catalaans werd de eerste officiële taal in Catalonië, Catalonië mocht zich ‘natie’ noemen, de bevoegdheden exclusief voor de regio werden bepaald en belastingen konden rechtstreeks worden geïnd. In 2006 werd de autonomiewet van Catalonië door het Spaanse centraal bestuur echter afgezwakt, onder impuls van Mariano Rajoy, toen voorzitter van de rechts-conservatieve Partido Popular. De gewijzigde wet werd echter bekrachtigd in een referendum door 71% van de Catalaanse kiezers (48.8% opkomst) (7e). Tijdens de crisis van 2008 nam het nationalistisch discours sterk toe, mede omwille van disputen over de wijze waarop de Spaanse staat de economische depressie aanpakte. In 2009 werd in het Catalaans stadje Arenys de Munt een *consultatief* referendum gehouden over onafhankelijkheid. Het leverde 96% pro stemmen op met 41% opkomst. Tussen 2009 en 2011 werd de volksraadpleging over gedaan in vele andere Catalaanse steden. De uitslag toonde gemiddeld 94.9% van de stemmen pro onafhankelijkheid, maar de opkomst was gemiddeld lager dan 30 %. In 2010 werden meerdere statuten in

de autonomiewet van Catalonië door het Grondwettelijk Hof drastisch teruggeschroefd, nogmaals op initiatief van Mariano Rajoy. Onder meer kon het Catalaans niet meer boven het Spaans geplaatst worden en de benaming 'natie' werd verboden, wat bij de Catalanen massale mistevredenheid bracht en een protestbetoging van 1 miljoen mensen uitlokte in Barcelona. In november 2012, onder Mariano Rajoy als eerste minister (2012-2019), wonnen de pro-onafhankelijkheidspartijen 80% van de zetels in het Catalaans parlement. Arthur Mas, toen president van Catalonië, wilde een herziening van het fiscaal statuut. Rajoy weigerde dat te doen. In 2013 declareerde het Catalaans parlement met een meerderheid van 67% de soevereiniteit van Catalonië en "the right to decide" over haar politieke toekomst. Het Grondwettelijk Hof verwierp het recht op soevereiniteit maar bekrachtigde "the right to decide" (7f). In 2014 vroegen de Catalaanse afgevaardigden in het Spaans Congres een deal over een referendum in Catalonië, maar dat werd weggestemd. Bovendien schortte Rajoy een Catalaanse wet op die verhinderde dat arme gezinnen in de winter zouden worden afgesneden van het elektriciteitsnet, en tussen 2014 en 2017 werden meerdere Catalaanse reguleringen opgeschort (onder meer over huisuitzettingen, gendergelijkheid en buitenlandse zaken), wat aantoonde dat Rajoy het zelfbestuur in Catalonië eigenlijk wenste te beknotten. In hetzelfde jaar werd een *consultatief* referendum (goedgekeurd door het Catalaans parlement) gehouden over 'zelfdeterminatie' (officieel "*burgerparticipatieproces voor de politieke toekomst van Catalonië*" genaamd – niet "referendum"), waarbij volgende twee vragen werden gesteld: 1. Wil je dat Catalonië een staat wordt? 2. Wil je, in het geval van een bevestigend antwoord, dat deze staat onafhankelijk wordt? Het Spaanse Grondwettelijk Hof verbood echter het houden van dat "burgerparticipatieproces", maar het werd toch gehouden. Uitslag: 80.8% van de stemmen waren ja-ja stemmen en 10.1 % ja-nee, met een opkomst rond de 40 % (officiële cijfers niet medegedeeld). In september 2015 wonnen de pro-onafhankelijkheidspartijen, verenigd onder de naam '*Junts pel Si*' (Samen voor Ja), met 48 % van de stemmen een meerderheid in de Catalaanse verkiezingen, terwijl 39 % van de stemmen naar partijen gingen die tegen de onafhankelijkheid waren. Kort hierna keurde het Catalaans parlement een "*Declaratie van het Begin van het Onafhankelijkheidsproces*" goed (7g). In 2016 werd Arthur Mas onder druk van de anarchisten vervangen door Carles Puigdemont als president van Catalonië. In de algemene verkiezingen in Spanje stond de Podemos-geleide coalitie achter het houden van een Catalaans referendum, maar haalde niet de nodige stemmen. Na moeizame onderhandelingen in de verkiezingen van 2016 nam Rajoy de leiding op van een minderheidsregering. In juni 2017 kondigde het Catalaans parlement aan dat een *bindend* referendum voor onafhankelijkheid zou worden georganiseerd, maar het Spaanse Grondwettelijk Hof bestempelde dat in strijd met de grondwet. Op 6 september 2017 keurde het Catalaans parlement een *referendumwet* goed die het

zelfbeschikkingsrecht van Catalonië erkende. Deze wet liet een bindend referendum toe waarbij gewone meerderheid volstond en zonder een minimum participatiegraad was vereist. Er waren 72 stemmen voor en 10 onthoudingen, maar 52 oppositieparlementariërs verlieten uit protest de zaal voor de stemming doorging. Het Spaanse Grondwettelijk Hof oordeelde dat de referendumwet ongrondwettelijk was. Toch werd op 1 oktober 2017 een *bindend* referendum gehouden. Het referendum werd weer als ongrondwettelijk aanzien door het Spaans Grondwettelijk Hof. Rajoy gaf de Spaanse Nationale Garde opdracht het referendum manu militari te beletten. Duizenden gendarmes van de Nationale Garde traden gewelddadig op tegen stemmende burgers. Vreedzame betogers werden met wapenstokken geslagen, kiezers werden weggesleept en over de trappen naar beneden gegooid en er werden zelfs rubberen kogels afgevuurd. Er vielen honderden gekwetsten en stembrieven werden in stemlokalen in beslag genomen, maar de gendarmes konden slechts een minderheid van de stemlokalen bereiken. De uitslag van het referendum toonde aan dat 90 % van de Catalaanse burgers (opkomst 42.3 %) onafhankelijkheid wou, maar de wanorde geschapen door de interferenties van de Nationale Garde en het feit dat Catalaanse functionarissen toelieten dat kiezers hun stembiljetten thuis afdrukten beletten dat het referendum overtuigend was (7h). Leidende figuren in de onafhankelijkheidsbeweging werden aangehouden en beschuldigd van ongehoorzaamheid, rebellie en opruiing. De internationale gemeenschap keurde de acties van de Nationale Garde af en verklaarde dat alleen een politieke dialoog een oplossing kon geven, maar Rajoy bleef zich strikt en stijfkoppig houden aan de *“onlosmakelijke eenheid van de Spaanse natie”*. Puigdemont argumenteerde dat de Spaanse staat niet boven de fundamentele rechten van burgers kan staan, zijnde hun recht tot zelfdeterminatie. Hij had nog voorgesteld om de onafhankelijkheidsverklaring uit te stellen en in overleg te gaan met de centrale regering, maar Rajoy weigerde weer erop in te gaan. Puigdemont riep dan de onafhankelijkheid unilateraal uit, na een geheime stemming in het parlement (70 stemmen op 134 voor, 10 tegen, maar met boycot door de oppositie). Rajoy besliste het referendum als niet bestaand te bestempelen en op basis van Art. 155 van de Grondwet het zelfbestuur van Catalonië te ontbinden, de Catalaanse regering van ongehoorzaamheid, rebellie, opruiing en misbruik van fondsen te beschuldigen en nieuwe verkiezingen in Catalonië uit te schrijven in december 2017 (7i). Puigdemont week uit naar Brussel samen met een deel van de Catalaanse regering. De andere ministers werden aangehouden en in voorlopige hechtenis genomen. Dat lokte in Barcelona bij zowel voor- als tegenstanders van de onafhankelijkheid een massale betoging uit tegen deze autoritaire maatregelen (7i).

Het is duidelijk dat het rechts-conservatieve Spanje de aspiraties van de Catalaanse regering reeds sinds 2006 systematisch heeft tegengewerkt. Rajoy beroept zich uitsluitend op de Grondwet, maar wat zegt de Grondwet over het referendum? In sectie 92 staat vermeld dat voor heel belangrijke zaken een *consultatief* referendum kan voorgelegd worden aan alle burgers na goedkeuring door het Congres. Sectie 149 zegt dat het uitroepen van een referendum het exclusief recht is van de Spaanse Staat. Strikt genomen is het houden van een referendum in Catalonië dus niet in overeenstemming met de Grondwet. De Catalanen beroepen zich echter op een democratisch principe dat niet specifiek vermeld staat in de Spaanse Grondwet maar wel in het handvest van de VN: "the right to decide" of het zelfbeschikkingsrecht van een volk. Een grondwet die de democratische rechten van burgers in de weg staat schiet te kort. De Catalanen hebben bovendien nooit geweld gebruikt, terwijl de ministers behandeld werden als misdadigers en in de boeien werden geslagen omdat ze zich beriepen op het universeel recht van zelfbeschikking. Spanje (alsook de EU) heeft de conventie van de VN dienaangaande getekend en is dus verplicht dat op te volgen ([7k](#)). Als dat niet gebeurt moet de EU tussenkomen maar de EU doet voorlopig niets. Ook de EU schiet te kort. Er bestaat bovendien ook zoiets als de geest die onder de Grondwet ligt. Dat zijn ongeschreven regels die ontstonden door de democratie tot volle ontplooiing te laten komen ([7l](#)). Het is nodig de evolutie naar meer democratie in overleg met de burgers te organiseren, zeker in de huidige wereld waar het discours steeds verhardt en wanneer signalen voor meer democratie prominent aanwezig zijn. Nooit toonde Rajoy enige opening voor dialoog. In een democratische open gemeenschap moet altijd een debat gehouden worden en kan men zich niet obstinaat houden aan alleen de Grondwet. Het grootste probleem van de impasse ligt dus bij Rajoy. In tegenstelling tot Zapatero negeerde Rajoy gedurende jaren de democratische hunkeringen van het Catalaanse volk. Hij schroefde zelfs de autonomiestatuten van Catalonië terug en nam strikt autoritaire en repressieve maatregelen om de afscheuring van Catalonië te beletten. Dat stelt de legitimiteit van Rajoy serieus in vraag, alsook de onpartijdigheid van het Spaanse gerecht en de eerlijkheid van de aanklachten. Een dergelijk conflict kan niet *de jure* opgelost worden, wel door politiek overleg b.v. door een constructiever engagement te tonen en door de 'nee' kiezers tot stemmen aan te moedigen ([7m](#)).

Er zijn vandaag veel Catalanen die geen afscheuring van Spanje willen. Velen van hen zijn niet komen stemmen. In een referendum moet men verzekeren dat ook nee-stemmers komen stemmen. Mijn persoonlijke mening is dat het Catalaanse volk zelf moet kunnen bepalen wat het wil - onafhankelijkheid of een rechtvaardiger zelfbestuur. Mijn voorkeur gaat naar dat laatste gezien er vele problemen kunnen voortvloeien uit secessie en de mogelijke onwil van de EU om het landsdeel op te nemen. De Spaanse regering kan een voorbeeld nemen

hoe België democratisch transformeerde van een unitaire staat tot een federale staat met vier gelijkwaardige autonome regio's.

Afhankelijk van de ontstaanswijzen zijn er verschillende vormen van nationalisme. Het z.g. *staatsnationalisme* is typisch voor Frankrijk en stelt de staat superieur aan het volk. De macht ligt in de staat en de staat geeft bescherming aan burgers via een sociaal contract, waarin burgers een deel van hun vrijheden afstaan aan de staat die dan zorgt voor de steun en bescherming van de burgers. In het staatsnationalisme behoort men pas tot de natie als men zich via onderwijs en de media solidariseert en identificeert met de normen, de wetgeving, de geschiedenis en de taal van de staat. Ook de Britse kolonies in Noord-Amerika kenden het ontstaan van een staatsnationalisme dat leidde tot de opstand tegen de soevereiniteit van de Britten en het uitroepen van de Verenigde Staten van Amerika (VS) tussen 1776 en 1781.

Daarnaast kan de soevereiniteit gelokaliseerd zijn in het volk. Men spreekt dan van *volksnationalisme* of *etnisch nationalisme*, waarbij het gezag uitgaat van één enkele groep met dezelfde taal, cultuur, tradities en geschiedenis. Het volk is belangrijker dan de staat. Het is typisch gegroeid in het 19de-eeuwse Centraal- en Oost-Europa, omdat de volkeren daar lange tijd bezet waren geweest door grotere mogendheden (Rusland, het Ottomaanse Rijk en Oostenrijk-Hongarije). Ook de Sovjet-Unie is uiteindelijk ingestort door nationalistische krachten die ontstonden in meerdere van de Sovjetstaten aan het eind van de jaren 80. Het nationalisme kwam daar tot stand uit de drang om zich als volk los te maken van de grotere, voor hen vervreemdende, supranationale staten die beletten dat het volk politiek emancipeerde. Etnisch nationalisme leidde tot de eerste wereldoorlog en in ex-Joegoslavië tot etnische zuiveringen en grootschalige terreur tegen diverse etnische minderheden. In Italië leidde het etnisch nationalisme tot een éénmaking van verschillende kleine staatjes tot één natiestaat in 1866.

Nog een andere vorm van nationalisme was het *cultuurnationalisme* in Duitsland, waarop Otto von Bismarck steunde om in 1870 de vele Duitse staatjes te verenigen. In het cultuurnationalisme wordt de natiestaat gedefinieerd op

basis van een gemeenschappelijke cultuur en taal. Het cultuurnationalisme was gebouwd op een romantisch ingebeelde perceptie van een eeuwenoude glorieuze geschiedenis in het verre verleden en een oude gemeenschappelijke Duitse taal en literatuur, toen religie en burgerschap één organisch geheel zouden hebben gevormd. Wat in het volk al eeuwen besloten lag was steeds onderdrukt geweest door het Middeleeuws feodaal systeem, de standen en de Kerk. Het cultuurnationalisme evolueerde later in staatsnationalisme dat echter ontaardde in het nationaalsocialisme van het Derde Rijk onder Adolf Hitler.

Nationalisme kan ook ontstaan op basis van een gedeelde symbolische wereld (*symbolisch nationalisme*). Het nationalisme in de voormalige koloniën leidde tot de dekolonisatie en wordt *bevrijdingsnationalisme* genoemd. Naast Catalonië in Spanje, zijn nationalistische bewegingen heden ten dage nog steeds aanwezig binnen de voormalige Sovjetrepublieken, zoals in Armenië, Georgië en Moldavië, bij de Tsjetsjeenen en in de noordelijke Kaukasus.

Nationalisme kan ook gekenmerkt zijn door een gevoel van *exceptionalisme*, namelijk dat een groep buitengewoon of exceptioneel is in vergelijking met omringende groepen (8). Zo voelt de VS zich geroepen overal de democratie te brengen in ondemocratische staten maar die houding is meestal uiterst hypocriet en bedoeld om een imperialistisch, zelfs neokolonialistisch, plan uit te werken (9). Het zal verderop besproken worden dat VLD-voorzitster Gwendolyn Rutten onze liberale maatschappij superieur vindt aan andere maatschappijen gebouwd op andere ideologieën. Dat vormt de ondergrond van het Westers imperialisme in de wereld.

Nationalisme is ook gelinkt aan *identiteit* of eigenheid. Identiteit is wat een volwassen persoon op twee verschillende tijdstippen dezelfde persoon maakt, zowel lichamelijk als geestelijk. De identiteit is onderworpen aan een lang ontwikkelingsproces (baby, peuter, tiener, adolescent, volwassen, ouderling) en omvat cognitieve en emotionele componenten. Zich erkennen als een identiteit is een belangrijk zijnelement bij mensen in een samenleving, waardoor ze zich onderscheiden voelen van andere samenlevingen of groepen daarbinnen. Men spreekt van sociale identiteit (het besef tot een bepaalde groep te behoren en

aldus door anderen zo aanzien te worden, met een verdere onderverdeling in geslachtelijke, politieke, wetenschappelijke en stedelijke identiteiten), culturele identiteit (gebaseerd op gemeenschappelijke waarden en normen die stilaan gegroeid zijn door de cultuur en die we willen verderzetten), nationale identiteit (zich collectief identificeren met de natiestaat), pan-Europese identiteit, genetische identiteit.... In eenzelfde gemeenschap kunnen dus meerdere identiteiten samen bestaan (10). Identiteit kan ook in meerdere vormen voorkomen naargelang welk aspect in de persoonlijkheid bekeken wordt. Zo kan men tegelijk een Belg zijn en een Vlaming, een wetenschapper en een atleet zijn. Heden ten dage gebruiken nationalistes de nationale identiteit als aangrijpingspunt voor hun discours in slogans zoals 'dit is ONS land' en 'Nederland terug aan de Nederlanders'. Het verschijnsel identiteit kan dus misbruikt worden en tast de sociale cohesie aan.

In de gemondialiseerde wereld van vandaag staat de natiestaat onder spanning, omdat mensen zich meer en meer verbonden voelen met hun soortgenoten niet alleen binnen de grenzen van de natiestaat maar ook daarbuiten. B.v. wetenschappers voelen zich verbonden met andere wetenschappers, geneesheren met hun collega's en patiënten, ICT'ers en advocaten van internationaal recht tot hun soortgenoten in vele landen over de landgrenzen heen.

Een ander fenomeen dat de sociale cohesie aantast in de huidige samenleving is dat er in de bevolking twee groepen mensen ontstonden die uit elkaar groeiden: de hoogopgeleiden en de laagopgeleiden. De laagopgeleiden, waartoe niet alleen de meeste mensen van vreemde origine behoren maar ook mensen van de eigen bevolking, kregen het minder goed terwijl de hoogopgeleiden het materieel steeds beter kregen. De hoogopgeleiden vervreemdden van de laagopgeleiden en keken op hen neer. Dat leidde tot ongenoegen, waardoor de samenleving weer eens inboette aan sociale cohesie. Mensen bovendien continu attent maken op de verschillen tussen hen en 'anderen' en die verschillen als oorzaak te benoemen van de heersende sociale problemen, komt neer op een stijgende onzekerheid scheppen voor de huidige en toekomstige samenleving. Het lost de